

Cuprins

Prefață	7
Ăștia sunt nemții! Fasciștii!	13
„Paradoxul minciunii“	16
„Țarul muntelui“	30
<i>Скоро!</i> Curând!	52
Noua „epocă a frământărilor“	68
Ridicarea din genunchi	83
„Fereastră către Europa“ sau oglindă?	107
Pacea hibridă	116
Două „popoare ruse“	134
„Pentru răbdarea marelui popor rus!“	167
Viitor I	184
Viitor II	210
Postfață	217

Prefață

E dureros să fii rus. Scopul declarat al „operațiunii speciale“ a lui Putin în Ucraina a fost acela de a salva rușii, cultura rusă și limba rusă de fasciștii ucraineni. Orașele în care se vorbește cu precădere limba rusă din estul țării au fost distruse împreună cu populația lor. Au fost comise crime de război nu numai împotriva oamenilor, ci și împotriva limbii mele. Limba lui Pușkin și a lui Tolstoi, a lui Țvetaeva și Brodski a fost transformată în limba criminalilor de război și a asasinilor. În viitorul apropiat, Rusia nu va fi asociată cu muzica și literatura rusă, ci cu bombele care cad peste copii, cu imaginile oribile din Bucea.

În plus, acțiunile criminale ale regimului afectează întreaga țară. Crime monstruoase au fost comise în numele poporului meu, al țării mele, în numele meu. Dar există o altă Rusie. Această Rusie simte durere și suferință. În numele Rusiei mele, al poporului meu, aș dori să le cer iertare ucrainenilor. Și totuși, știu că tot ceea ce s-a întâmplat acolo nu poate fi iertat.

Tata a plecat pe front când avea 18 ani pentru a-și răzbuna fratele care fusese ucis de germani. După război, i-a urât pe germani și tot ceea ce era german pentru tot restul vieții

sale. Am încercat să îi explic: „Tată, dar există o literatură germană extraordinară! Germana este o limbă frumoasă!“ Aceste cuvinte nu au avut niciun efect asupra lui. Ce voi putea să le spun după război ucrainenilor ale căror case au fost bombardate și jefuite de soldații ruși, ai căror membri de familie au fost uciși de rachetele rusești? Că literatura rusă este minunată? Și că limba rusă este atât de frumoasă?

Cultura eșuează întotdeauna atunci când începe războiul. Marea literatură germană nu a putut împiedica existența Auschwitz-ului, marea literatură rusă nu a putut opri Gulagul. Cărțile mele și ale altor scriitori ruși publicate în ultimii 20 de ani nu au putut duce la evitarea acestei tragedii.

Ce poate face un scriitor? Ceea ce știe să facă cel mai bine – să se facă auzit. Trebuie să vorbești clar. Tăcerea înseamnă să sprijini agresorul, războiul. În secolul al XIX-lea, polonezii au luptat împotriva Rusiei țariste „pentru libertatea voastră și a noastră“. Acum, ucrainenii luptă pentru libertatea voastră și a noastră. Ei nu apără doar demnitatea lor umană, ci și demnitatea întregii umanități. În prezent, Ucraina apără libertatea și demnitatea noastră. Trebuie să o ajutăm în orice fel putem.

Mama mea a fost ucraineancă, iar tatăl meu rus. Acum nu pot să nu mă bucur că nu mai e niciunul dintre ei în viață și că nu trăiesc această tragedie a popoarelor noastre.

Acest război nu a început abia acum, ci în 2014. Lumea occidentală a refuzat să-l înțeleagă și s-a prefăcut că nu e mare lucru. În toți anii care au trecut de atunci, am încercat să le explic oamenilor cine este acest Putin în conferințele și în textele mele. Nu am reușit. Acum Putin le-a explicat el însuși.

Rusia rămâne inexplicabilă și înstrăinată pentru Occident. În această carte am vrut să dezvălui țara mea cititorului

occidental. Aceasta este explicația mea despre Rusia, trecutul, prezentul și viitorul ei. Este, de asemenea, declarația mea de dragoste față de țara mea, care are o natură frumoasă și o mare cultură, dar care se transformă continuu într-un monstru care își mănâncă propriii copii și pe ai altora.

Această carte a fost publicată inițial în 2019. Data de 24 februarie 2022 a schimbat complet lumea, dar se pare că textul nu este deloc de domeniul trecutului. Dimpotrivă, devine din ce în ce mai actual pe zi ce trece. În ultimele două capitole („Viitor I“ și „Viitor II“ – am scris cartea în germană, iar în germană există două timpuri viitoare) am scris despre viitor, despre ce urmează pentru Rusia și pentru lumea întreagă. Acum ne aflăm în acest viitor.

Scopul acestei „operațiuni speciale“ este distrugerea unei Ucraine democratice. Rezultatul acestei „operațiuni speciale“ va fi distrugerea Rusiei lui Putin. Dar ce se va întâmpla după aceea?

Până acum, două încercări de a introduce o ordine socială democratică în Rusia au eșuat. Prima democrație rusă din 1917 a durat doar câteva luni. A doua, în anii 1990, a durat cu greu câțiva ani. De fiecare dată când țara mea încearcă să construiască o societate democratică, să introducă alegeri, un parlament și o republică, se regăsește din nou într-un imperiu totalitar. Istoria rusă continuă să se muște singură de coadă.

O dictatură și un dictator dau naștere unei populații de sclavi sau o populație de sclavi dă naștere unei dictaturi și unui dictator? Oul și găina. Cum poate fi rupt acest cerc vicios? Unde ar putea fi un nou început pentru Rusia?

Germania lui Hitler și-a găsit calea de a ieși din cercul vicios al dictaturii și al mentalității de sclav – de ce nu și Rusia? Germanii au învățat să se confrunte cu trecutul și să se împace

cu propria vinovăție și au reușit să construiască o societate orientată democratic. Cu toate acestea, renașterea națiunii s-a întemeiat pe înfrângerea totală și devastatoare a războiului. Și Rusia are nevoie de o astfel de oră zero. Fără câință și fără recunoașterea vinovăției naționale, niciun nou început democratic nu este posibil în Rusia.

În Rusia nu a avut loc o de-stalinizare, nu au existat procese Nürnberg pentru Partidul Comunist. Acum, soarta Rusiei depinde de de-putinizare. Populației germane „ignorante“ i s-au arătat lagărele de concentrare în 1945, așa că rușilor „ignoranți“ trebuie să li se arate orașele ucrainene distruse și cadavrele copiilor. Noi, rușii, trebuie să ne recunoaștem deschis și curajos vina și să ne cerem iertare. Iar această cale este una inevitabilă pentru toți rușii. Dar va exista oare o îngenunchere rusă la Kiev, Harkov, Mariupol? În toate țările în care au fost tancuri rusești: Budapesta, Praga, Tallinn, Vilnius, Riga, Groznii?

Germanii au încercat să se justifice în 1945: Da, recunoaștem, Hitler a fost un criminal și un ticălos malefic, dar noi, poporul german, nu am știut nimic despre asta și am fost victimele lui la fel de mult ca și ceilalți. În momentul în care rușii vor folosi acest argument: că banda criminală a lui Putin a luat poporul ostatic, da, Putin a purtat un război criminal împotriva Ucrainei, dar noi, rușii obișnuiți, nu știam nimic despre asta, credeam că este vorba despre eliberarea ucrainenilor din mâinile fasciștilor, noi suntem victimele lui Putin la fel de mult ca și ceilalți, în acel moment de-putinizarea va eșua. Iar acesta va fi începutul unui nou Putin.

Nici NATO, nici ucrainenii nu pot face de-putinizarea în locul rușilor. Purificarea țării noastre trebuie să fie făcută de către poporul rus însuși. Este poporul meu pregătit pentru această sarcină? Este realist să ne așteptăm că vor apărea

state constituționale democratice în teritoriile care își declară independența față de Moscova? La urma urmei, procesul de dezintegrare a Imperiului Rus va continua. Iugoslavia a arătat cât de repede pot avea loc cele mai brutale războaie și epurări etnice în cadrul unui stat multinațional. Dacă violențele se intensifică, țara mea se va întoarce cu secole în urmă. Iar pentru Occident, va însemna un nou val uriaș de refugiați. O nouă perioadă de tulburări se profilează la orizont pentru Rusia, într-o țară în care ideile democratice au fost discreditate pentru populație, iar populația își pune speranțele într-o mână puternică la conducere. O astfel de mână puternică va fi găsită cu siguranță, iar Occidentul va accepta cu înțelegere o nouă „dictatură a ordinii“. Nimeni nu dorește un viitor confuz într-o țară cu o grămadă de rachete nucleare ruginite.

Credința mea este că trebuie să existe o recunoaștere națională a vinovăției. Fără o de-putinizare totală, Rusia nu va avea niciun viitor. Nu există altă cale pentru ea decât o renaștere lungă și dureroasă. Și toate aceste sancțiuni, sărăcia, marginalizarea nu vor fi cel mai rău lucru de pe această cale. Mult mai rău ar fi dacă n-ar exista o renaștere interioară a poporului rus. Putin este un simptom, nu boala.

Oamenii de cultură din Rusia au acum o misiune: să arate lumii că există o altă Rusie. Că nu toți rușii au susținut acest război. Acesta nu este un război între ucraineni și ruși. Acesta este un război între oamenii care vorbesc atât ucraineană, cât și rusă și brutele care vorbesc limba minciunii și sunt gata să îndeplinească ordine criminale. Nu există naționalități în acest război – există oameni și brute. Brutele nu au naționalitate, ele sunt sclavii regimului criminal. Oamenii ies pe străzile din Rusia pentru a protesta la adresa războiului, brutele îi bat și îi arestează.

Crima lui Putin este că a otrăvit oamenii cu ură. Putin se va retrage la un moment dat, dar durerea și ura vor rămâne probabil în sufletele oamenilor pentru mult timp de acum încolo. Atunci, literatura, arta și cultura vor trebui să se confrunte cu această traumă. Ziua în care un dictator își încheie viața mizerabilă și nedemnă nu este sfârșitul culturii – așa a fost întotdeauna și așa va fi și după Putin. Atunci nu va mai fi nevoie de cărți despre Putin și nici de cărți care să justifice războiul. Războiul – faptul că oamenii ordonă unei națiuni să ucidă alte națiuni – nu poate fi justificat. Literatura adevărată este cea care se opune războiului. Literatura adevărată este cea care vorbește despre nevoia umană de iubire, nu de ură.

Un cititor mi-a scris: „Cartea dumneavoastră m-a ajutat, astfel încât dragostea mea pentru Rusia să nu se înece în sângele ucrainenilor.“ Acum, când s-a vărsat atât de mult sânge în urma invaziei armatei ruse în Ucraina, mai poate o carte să ajute ca dragostea pentru Rusia să nu se înece în acest sânge?

După fiecare război, apare o literatură anti-război. Să ne amintim de Hemingway sau Remarque. Nu mă îndoiesc că tinerii scriitori vor scrie despre experiențele lor din acest război. Rușii și ucrainenii vor scrie cărți, iar acestea vor fi foarte diferite. Cu toții vor scrie despre durerea pierderii, a morții, a suferinței, dar în literatura ucraineană vor exista cărți despre apariția unei națiuni libere, despre rezistența eroică în fața răului, despre lupta pentru demnitatea umană, iar pentru ruși va fi relevantă tema recunoașterii vinovăției naționale pentru crimele comise.

Ura este o boală, cultura este medicamentul.

Ăștia sunt nemșii! Fasciștii!

Prima mea amintire legată de germani este asociată cu o palmă. Poate tocmai de aceea memoria de copil a reținut acest episod. Aveam patru ani. Părinții mei cumpăraseră primul nostru televizor. Erau prezentate scurtmetraje documentare despre război. O paradă nazistă. Trupele germane SS mășșă-luiau în linie. „Ce frumos!“ a exclamat cu entuziasm fratele mai mare, dar a primit imediat o palmă de la tata. „Cum poți să spui așa ceva?“ a ridicat tonul indignat. „Ăștia sunt nemșii! Fasciștii!“

În război, tatăl meu a fost marinar pe un submarin în Marea Baltică. S-a înscris ca voluntar, la 18 ani, ca să-și răzbuie fratele mai mare. Când eram mic, locuiam într-un subsol pe cunoscuta stradă Arbat din Moscova. Deasupra patului meu era o fotografie cu „Știuca“ (germană: Hecht/„știucă“, vasul III-310 fiind un submarin rusesc folosit în Al Doilea Război Mondial). Copil fiind, eram mândru că tata avea un submarin. Mereu îl desenam după fotografie în caietul meu de școală și coloram numărul de pe prora: III-310. În fiecare an, pe data de 9 mai, de Ziua Victoriei, tata își lua din dulap uniforma de marinar, fiind nevoit să o modifice de fiecare dată din cauza creșterii în greutate, și

își punea în piept toate decorațiile militare. Însemna foarte mult pentru mine că puteam fi mândru de el. A fost război și tata l-a câștigat!

Abia mult mai târziu am aflat că tata participase între anii 1944 și 1945 la scufundarea navelor germane care evacuau refugiați din Riga și Tallinn. Sute, dacă nu mii de oameni și-au găsit sfârșitul în apele Mării Baltice – și pentru asta tata primise decorație. Din acel moment, nu am mai fost așa de mândru, dar nici nu l-am judecat. Era război.

Trăiam vremuri de război, iar, în acest context dur, tata a început să bea, exact ca toți prietenii săi din flota de submarine. Probabil că în momentele acelea nu ar fi putut face față altfel. Era doar un băiat când a fost trimis luni în șir în misiune în largul mării, stăpânit permanent de frica de a nu se scufunda pentru totdeauna într-o cutie de fier. Un asemenea gând nu avea cum să-ți dea pace!

Pe vremea lui Gorbaciov, când a început perioada grea de foamete, tata, în calitate de veteran de război, primea pachete cu ajutoare, printre care și alimente din Germania. Percepea asta ca pe o umilință personală. El și camarazii lui se simțiseră învingători toată viața, iar acum trebuiau să primească fărâmi-turile de pâine de la masa dușmanului învins. Când ne-a adus acasă pentru prima dată rația de alimente, s-a îmbătat și a strigat: „Dar noi am fost învingători!“ Apoi a tăcut și a început să plângă; a întrebat, Dumnezeu știe pe cine, dar mi s-a adresat mie: „Zi, am pierdut războiul sau l-am câștigat?“

Vodca l-a distrus în ultimii ani de viață. Pe toți camarazii săi din flota de submarine băutura i-a dus la groapă, tata fiind ultimul supraviețuitor. Probabil s-a grăbit să-și revadă camarazii de luptă. A fost incinerat în uniforma de marinar într-un crematoriu din Moscova.

Când eram copii, ne jucam mereu de-a războiul. Dușmanii erau nemții, ca în toate filmele pe care le văzuserăm.

La școală, elevii erau împărțiți în două grupe la orele de limbi străine. Toți voiau să învețe engleza și nimeni germana. Profesorii ne amenințau: „Dacă iei note proaste, o să treci la grupa de germană!” Eu aveam note bune, dar ghinionul a fost că mama era directoarea școlii. Mi-a zis: „Mișa, știi că ai merita să fii la grupa de engleză, dar o să înveți germana, ca să nu-mi reproșeze părinții celorlalți copii că te favorizez.” Astfel, am fost sacrificat pentru reputația mamei ca director de școală și a trebuit să învăț germana.

Atitudinea mea s-a schimbat când în ultimul an de liceu am citit *Numele meu fie Gantenbein*¹ de Max Frisch, în traducere rusească. Am fost total impresionat, căci la noi tot ce ținea de istoria literaturii secolului al XX-lea era interzis. Nici măcar Nabokov sau Joyce nu erau publicați. Odată cu Max Frisch, am fost fascinat de toate scrierile de succes ale prozei vestice. Mi-am procurat romanul *Eu nu sunt Stiller*², în original, și l-am citit cu ajutorul dicționarului. Așa a început dragostea mea pentru limba germană, pe care o am până în ziua de astăzi. Mult mai târziu, am fost dezamăgit de ideologia lui Max Frisch, dar asta nu mi-a anihilat atașamentul față de limba germană.

---

1. Traducere de Ondine-Cristina Dascălița, Polirom, București, 2003. (N. red.)

2. Traducere de Ondine-Cristina Dascălița, Polirom, București, 2002. (N. red.)

„Paradoxul minciunii“

Uneori am sentimentul că totul depinde de cuvinte.

Dacă trec dincolo de granița rusă, unii termeni devin asemenea unor cutii cu etichete incorecte. În mod straniu, sensul cuvântului fie se schimbă în tăcere, fie e pur și simplu furat. În afara culiselor rusești, cei mai buni și mai frumoși termeni își pierd sensul.

Când eram tânăr, totul părea simplu și clar: pe țara noastră pusese stăpânire o bandă de comuniști, iar dacă partidul va fi înlăturat, se vor deschide granițele și ne vom întoarce cu toții în marea familie a popoarelor care trăiesc după principii democratice și de libertate și care susțin drepturile omului. Parlament, republică, constituție, alegeri – toate aceste cuvinte sunau bizar. Cu toții eram naivi pe atunci. Se pare că nu ne-am gândit că toate aceste cuvinte erau deja acolo – Constituția stalinistă din anul 1936 era „cea mai democratică constituție din lume“. Trăiam printre aceste cuvinte mari de care erau pline ziarele. Iar la alegeri trebuia să mergem regulat. Uitasem că toate aceste cuvinte pozitive, care pătrunseseră din Vest în societatea noastră, își pierduseră semnificația și începuseră să însemne tot felul de lucruri, numai ceea ce erau de fapt, nu.

Constituția ne garantează toate drepturile posibile; scria acolo alb pe negru: „Dreptul de vot universal, egal, direct și secret“ – „Libertatea de exprimare, libertatea presei, libertatea de a manifesta și de a se aduna în spații publice, libertatea de a organiza procesiuni și demonstrații de stradă“ – „Cetățenilor URSS le este garantată inviolabilitatea persoanei. Nimeni nu poate fi arestat decât în baza unei hotărâri judecătorești sau cu autorizarea procuraturii“ – „Inviolabilitatea locuințelor cetățenilor și confidențialitatea corespondenței sunt de asemenea protejate prin lege.“

Textul acestei constituții minunate îi aparține lui Nikolai Buharin. La trei luni după adoptarea constituției, în martie 1937, autorul acesteia a fost arestat sub acuzația de spionaj și participare la un complot contra lui Stalin. În ultima sa scrisoare l-a rugat pe Stalin să nu-l împuște, ci să-i administreze o doză mortală de morfină. Și, în loc să-i acorde această favoare, Nikolai Ejov, șeful NKVD-ului și cel care a supravegheat personal execuția lui Buharin, l-a pus pe condamnat să vadă cum sunt executați tovarășii de detenție.

Buharin a fost căsătorit de trei ori. Prima soție, Nadejda Lukina, a fost arestată pe 1 mai 1938 și împușcată pe 9 martie 1940. A doua soție, Esfir Gurvich, și fiica sa Svetlana au stat mulți ani în Gulag. Și a treia soție, Anna Larina, a fost arestată, iar fiul lor Iuri a crescut la orfelinat, fără să știe cine îi sunt părinții.

Cuvintele și-au lăsat baltă autorul. Se pare că, uneori, cuvintele completează împotriva noastră.

Prin noțiunile cele mai simple și mai utilizate se înțeleg lucruri diferite. Dacă vorbești despre economia de piață sau despre proprietatea privată în Rusia, sună bine pentru urechile din Occident, dar este înșelător. În Rusia nu există nici

proprietate privată sigură și nici economie de piață în sensul occidental. Sau să luăm ca exemplu statul. În lumea civilizată e de multă vreme de la sine înțeles că statul reprezintă un instrument de apărare a intereselor cetățenilor și nu urmărește interese proprii. Puterea se construiește de jos în sus și doar acele puteri care nu pot fi realizate la nivelul cel mai de jos sunt delegate în sus. Principiul separării puterilor în stat în putere legislativă, executivă și judecătorească este insuflat fiecărui cetățean de la o vârstă fragedă.

În Rusia, oamenii înțeleg prin stat cu totul altceva: puterea și teritoriul. Și ambele sunt sacre. În Vest, cetățeanul este coproprietar al statului, în timp ce în Rusia el este robul statului, indiferent de plăcuța pe care și-o pune pe poartă.

Cine s-ar fi gândit în Uniunea Sovietică că Partidul Comunist va dispărea, dar că în noua Rusie toate cuvintele cu sens pozitiv, precum democrație, parlament și constituție, vor deveni bastoane în nesfârșita luptă pentru putere și bani?

Să luăm cuvântul „democrație“. În Europa, este considerat garant al libertăților individuale, al drepturilor omului. Pentru majoritatea rușilor, cuvântul e sinonim cu haosul anilor 1990. Nimeni din Rusia nu vrea să se întoarcă la „sălbaticii ani 1990“.

Aceleași cuvinte declanșează reacții total diferite în Rusia și în Occident. De exemplu, oamenii din Vest zâmbesc la auzul celebrei fraze potrivit căreia căderea Uniunii Sovietice a fost „cea mai mare catastrofă geopolitică“ a secolului al XX-lea (poziție exprimată de Vladimir Putin în aprilie 2005). În timp ce sfârșitul Uniunii Sovietice a fost interpretat în SUA și în Europa Occidentală ca un triumf al libertății și al democrației, pentru majoritatea rușilor a fost o uriașă catastrofă umană și socială. Putin vorbește din inima majorității rușilor.

Probabil că cea mai mare neînțelegere dintre Occident și Rusia constă în faptul că noțiunile legate de democrație sunt expresii goale care nu au niciun fel de efect. În Occident, guvernele pot fi măsurate prin aceste noțiuni. În Rusia, ele sunt de față și orice om de-acolo știe că în spatele acestei fațade nu apare decât un gol imens. Statul rus poate să proclame „legi“, „constituție“, „drepturile omului“, însă Rusia a trăit și trăiește după o singură lege, și anume după cum crede de cuviință puterea nelimitată a Kremlinului. De aceea, cei care conduc țara pur și simplu nu pot înțelege de ce, de exemplu, Anglia nu extrădează separatiști ceceni în Rusia. În viziunea lor, chestiunea s-ar rezolva printr-un simplu telefon al prim-ministrului britanic către judecătorul responsabil.

În universul rusesc, cuvintele mari au o altă funcție, anume aceea de a servi drept camuflaj. Ceea ce poate apărea drept o minciună pentru un outsider contribuie la înțelegerea generală în uzul lingvistic rusesc. Asta nu e un paradox, ci realitatea rusească a cuvintelor.

„În Crimeea nu există soldați ruși“, a anunțat cineva cu un rânjel obraznic în primăvara anului 2014. Occidentul n-a putut înțelege așa ceva: cum a fost în stare Putin să-și mintă poporul cu atâta tupeu? Totuși, poporul nu a perceput asta ca pe o minciună: noi înțelegem totul între noi, în fond, să înșeli inamicul nu e un păcat, ci virtute soldățească. Cu câtă mândrie s-a recunoscut mai târziu: „Da, au fost soldați ruși în Crimeea.“

Miștim Vestul în față cu obraznicie: „Nu noi am doborât avionul deasupra Donețkului.“ Toți știu că este o minciună, dar viața merge mai departe, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Când Putin îi minte cu nerușinare pe politicienii occidentali, le urmărește reacțiile cu vădit interes și nu fără

amuzament. Se delectează cu deruta și neputința lor. Tupeul este o demonstrație de forță, punându-l pe adversar în situația de a fi nevoit să reacționeze și, în același timp, într-o situație stânjenitoare. Ei nu sunt pregătiți pentru astfel de minciuni. În loc să mintă deschis, politicienii din Occident spun minciuni pe ocolite, căci în Europa democratică funcționează un cu totul alt algoritm al minciunii.

Chris Patten, ultimul guvernator al Hong Kongului și fost comisar UE, descrie în memoriile sale un episod în care a stat la masă cu Putin. Au vorbit despre Cecenia și încălcarea drepturilor omului de acolo. „Situația a fost foarte jenantă. Am înțeles că Putin ne mințea, iar Putin a văzut că noi pricepem acest lucru. Și noi am văzut că Putin pricepe că noi înțelegem că ne minte. Și, totuși, am tăcut. A fost foarte rușinos.“

Ei pretind că nu au luat parte la războiul din estul Ucrainei, deși toți știu că și asta e o minciună. Iar acest punct de vedere este acceptat de diplomația vestică. Liderii de la Kremlin au trimis soldați în estul Ucrainei, i-au lăsat să moară acolo pentru această criptointerventie și apoi au mințit familiile soldaților, falsificând cauza și locul decesului. Familiile se comportă ca și cum ar crede guvernul și trec totul sub tăcere. Când Putin spune un neadevăr în propria țară, toți știu că minte și știe și el că toți știu că minte. Însă electoratul este de acord cu aceste povești mincinoase. „Adevărul“ rusesc este o minciună fără sfârșit.

Toate acestea au existat deja. Cândva, radioul sovietic a difuzat o minciună care a circulat mult timp: „[Agenția de știri sovietică] TASS declară că nu există niciun soldat rus pe teritoriul Coreei!“ Nu au existat soldați sovietici nici în Egipt, Algeria, Yemen, Siria, Angola, Mozambic, Etiopia, Cambodgia, Bangladesh sau Laos. Dacă soldații staționați

acolo aveau norocul să rămână în viață și să se întoarcă în țară, primeau ordin să nu scoată niciun cuvânt. Țara îi renega. Ulterior, abia în anii 1990, au fost recunoscuți și introduși în legislația legată de veterani în calitate de participant la acte de război. În această lege sunt enumerate războaiele în care au luptat soldații și ofițerii noștri – războaie la care guvernele noastre au negat în mod categoric și sumbru că ar fi participat. Viitorii legiuitori vor trebui să introducă în listă și Ucraina.

Rusia s-a întors la vremurile sovietice ale minciunii totale. Puterea a încheiat în acele vremuri un contract social cu supușii săi, după care trăim de zeci de ani: noi știm că mințim și că voi mințiți și mințim în continuare ca să supraviețuim. Generații întregi au crescut în conformitate cu acest „contract social“.

Odată am împrumutat de la biblioteca școlii cartea *Gelsomino în țara mincinoșilor*¹ de Gianni Rodari. Era vorba despre un băiat care ajunge într-o țară acaparată de o bandă de pirați care îi silește pe toți să mintă. Pisicilor li se poruncește să latre, câinilor, să miaune, iar „pâinea“ trebuie numită „cerneală“. Circulă doar bani falși și locuitorii sunt informați despre cele mai importante știri prin intermediul ziarului *Mincinosul exemplar*. Evident că mi-a plăcut absurditatea acestei situații. Secretul incredibilului succes al cărții a constatat în faptul că, spre deosebire de copii, adulții au înțeles despre ce țară era vorba în realitate. Un fel de Orwell pentru începători. Îmi amintesc și acum cât de mult s-au mirat părinții mei că această carte nu a fost interzisă. Deoarece ei trăiau tocmai în această țară a mincinoșilor pe care puseseră stăpânire piraților.

---

1. Traducere de Vlad Russo, ilustrații de Valeria Petrone, Arthur, București, 2017. (N. red.)

Minciuna era prezentă pretutindeni. Ziarele, televiziunea, profesorii mințeau. Statul își înșela cetățenii, iar cetățenii înșelau statul. Regulile jocului erau clare pentru toată lumea, începând de la grădiniță. „Acest joc“ era o regulă de viață pentru toată lumea. În acest climat al lipsei de adevăr și transparență au crescut toți cei care reprezintă azi Rusia.

De-a lungul deceniilor, poporul rus și străinii au fost mințiți deopotrivă și niciun individ nu a fost deranjat de faptul că nimeni nu credea pe nimeni. Afișele erau folosite pentru a explica populației că Uniunea Sovietică este „bastionul păcii“ care și-a trimis, totuși, tancurile în întreaga lume. Sub pretextul „chemării adresate de un grup de tovarăși“ (un grup ridicol de mic, format din cinci funcționari ai aripii staliniste a Partidului Comunist Cehoslovac), a fost invadată Cehoslovacia. S-a mințit că am fost chemați în Afganistan. Nu s-a spus adevărul nici în legătură cu accidente de aviație, atâta timp cât nu a murit vreă echipă de fotbal sau de hochei – pentru că astfel de catastrofe se întâmplau doar acolo, în Occident. Întreaga lume a fost mințită când a venit noul secretar de partid, Brejnev: Hrușciiov a fost tăiat din fotografiile oficiale făcute la manifestația populară organizată în Piața Roșie după zborul lui Gagarin în spațiul cosmic. Au falsificat trecutul, prezentul și viitorul, cu orice ocazie, indiferent dacă era important sau nu.

La televizor se transmiteau cu entuziasm reportaje despre îndeplinirea planurilor cincinale, dar galantarele magazinelor erau din ce în ce mai goale, iar cozile din fața lor deveneau tot mai mari. Trăiam în țara „victoriei socialismului“ în care, conform legii, totul aparținea poporului, dar, în realitate, poporul nu deținea nimic. Și, în principiu, nimic nu aparținea nimă-nui. Trăiam în această țară excepțională plină de sclavi, în care toți aparțineau sistemului. Inclusiv aceia care ne conduceau.

Puterea pretindea de la populație povești de succes în toate domeniile economiei, care trebuiau relatate cu entuziasm, și primea rapoarte falsificate. Puterea comanda minciuni, le primea și se comporta ca și cum ar fi crezut aceste minciuni. Dacă se găsea cineva care nu voia să participe la acest joc, era pus pe linie moartă de către ceilalți, admonestat, concediat, arestat, omorât. Măsura pedepsei depindea de climatul epocii. În perioada stalinistă erai împușcat. Prin urmare, era mai bine să minți alături de ceilalți, mai ales dacă aveai familie și trebuia să ai grijă de copii.

Cu toate că mama preda la școală, nu mi-am dat seama la vremea respectivă cât de greu era pentru ea și pentru toți profesorii să-și organizeze lecțiile. Se confruntau cu o sarcină imposibilă, aceea de a-i educa pe copii să spună adevărul și, în același timp, de a-i pregăti pentru o viață într-o țară a minciunilor. Conform legilor scrise, trebuia să spui mereu adevărul, dar legea nescrisă spunea: dacă spui adevărul, tu singur ești de vină pentru consecințe.

Pentru că ne iubeau și voiau să ne salveze, profesoarele (în Rusia, majoritatea cadrelor didactice au fost și sunt femei, căci cu salariul de profesor de școală cu greu se poate întreține o familie) ne predau minciuni în care nici ele nu credeau. Le era frică să spună ceva greșit, dar se temeau mai mult pentru noi decât pentru ele. Pentru că în țara noastră se practica un joc mortal cu cuvintele. Trebuia să pronunți cuvintele potrivite și să le eviți pe cele periculoase. Nu a trasat nimeni granița oficială și totuși fiecare o simțea. Disidenții încălcau aceste reguli ale jocului – dintr-un sentiment sinucigaș al onoarei personale (precum celebrul apel al lui Soljenițin: „Să nu trăim în minciună!“). Au mai încălcat acest principiu și tinerii curajoși – din lipsă de experiență –, iar profesorii au încercat să-i salveze pe

acești iubitori de adevăr, insuflându-le o doză revigorantă de frică. Deși era ceva dureros pe moment, îi imuniza pentru tot restul vieții. Poate ni s-a predat prost chimie sau engleză, dar am primit o educație exemplară în arta de a supraviețui – de a spune una, a gândi alta și a face cu totul altceva.

O ruptură în personalitate, o conștiință scindată – de a spune ceva și a gândi și a face altceva – asta era realitatea unei națiuni întregi. Când o minciună se separă de ea însăși, devine capabilă să construiască o realitate nouă și această realitate suntem noi. Iar noi, rușii care trăim astăzi, provenim cu toții din această realitate falsă – atât susținătorii guvernului, cât și oponenții lui.

Nu trebuie să etichetăm această minciună drept reprobabilă, pentru că în ea se concentrează întreaga forță a vitalității și a nevoii de supraviețuire. Voința de supraviețuire în lagărul numit Rusia, cu sârmă ghimpată, cere anumite calități de la un individ, iar structura psihicului său se schimbă. Acest lucru are anumite consecințe, mai ales dacă aceste calități de supraviețuire se perpetuează de la o generație la alta. Minciuna a fost timp de generații întregi elixirul vieții noastre. În 1939, filozoful emigrat Nikolai Berdiaev scria în articolul său „Paradoxul minciunii“ despre dictaturile lui Hitler și Stalin: „Oamenii trăiesc într-o stare de frică, iar minciuna este singura lor armă de apărare.“ Tuturor ne este teamă și avem nevoie de un mijloc de a ne apăra! Puterea s-a temut de propriul popor și, din pricina asta, nu a spus adevărul. Populația a participat la această minciună întrucât îi era frică de putere. Minciuna a devenit astfel un instrument ce asigura existența unei societăți care se baza pe agresiune și frică.

Trebuia să minți, dar nu și să crezi în minciună. Cine credea era numaidecât pierdut. Știu și acum în ce fel am aflat

despre Cernobîl. Pe vremea aceea, lucram la școală și, în pauză, a venit în cancelarie un profesor de fizică, vizibil agitat (singurul bărbat, în afară de mine, din cadrul colectivului pedagogic). Aflase de la un cunoscut despre catastrofa din spatele ușilor închise. L-am crezut imediat. El, și nu guvernul, a fost cel care a hotărât să trimitem cât mai repede copiii acasă ca să nu fie expuși la radiații în aer liber. Sursele oficiale au păstrat tăcerea încă multă vreme. La un moment dat, au transmis știri despre acest incident, dar în același timp ne-au asigurat că nu există niciun pericol. Populația știa deja ce înseamnă asta: dacă spuneau că nu există niciun risc, atunci lucrurile nu stăteau deloc bine.

Politicienii din Occident nu au o experiență comparabilă în materie de minciună. Și electoratul din Vest îi consideră pe unii dintre politicieni mincinoși și escroci – și pe bună dreptate. Minciunile lor pot produce consecințe grave, ca de exemplu minciuna despre armele de distrugere în masă ale lui Saddam Hussein. Totuși, acești politicieni, care pierd puterea la următoarele alegeri, par niște mici escroci în comparație cu autocrații ruși. Ar putea să-și imagineze cineva că președintele american sau cancelarul german ar trimite la luptă trupe și, ulterior, și-ar renega propriii soldați? Alegătorii n-ar înțelege și n-ar ierta niciodată așa ceva.

Pentru un om politic din Vest, a cărui soartă depinde de voturile primite, este un avantaj să spună ceea ce vrea cu adevărat să spună deoarece astfel câștigă încrederea alegătorilor. Însă demascarea minciunii poate să îl coste cariera într-o societate democratică.

Răspunderea pentru cuvântul rostit se datorează unei transformări fundamentale în gândirea europeană în perioada Reformei. Cuvintele spuse trebuie luate în serios și ar trebui

să aibă caracter obligatoriu. Fundamentul societății civilizate este încrederea. Încrederea în instituțiile statului și încrederea în cuvântul rostit.

Cât de diferit poate să lucreze cuvântul se poate vedea din exemplul a doi oameni politici care au făcut din secolul al XX-lea cel mai sângeros secol din istoria omenirii: Hitler și Stalin. Când citește cartea revoltătoare a lui Hitler, unui rus îi sar imediat în ochi sinceritatea și franchețea, aceste două trăsături neregăsindu-se la Stalin. Ura față de evrei a lui Hitler, declarată în mod deschis, contrastează puternic cu retorica sovietică a „prieteniei dintre popoare“. Aici se ciocnesc două tradiții diferite: răspunderea față de vorbele declarate și folosirea abuzivă a cuvintelor, cu scopul de a masca ceea ce vrei să spui cu adevărat. Cuvintele sincere ale Führerului dezvăluiau o convingere puternică, ce a adus cu sine încrederea maselor în Germania. El nu i-a mințit pe germani și, odată ajuns la putere, a făcut tot ce a promis. A adoptat Legile Rasiale de la Nürnberg și a creat, în acest fel, baza legală pentru persecuția evreilor. Din acel moment, antisemitismul era legal și prevăzut prin lege. Zis și făcut. Așa a deschis calea pentru Holocaust, folosind în mod sincer cuvinte de ură.

Dimpotrivă, Stalin nu a spus lumii nici măcar un cuvânt contra evreilor, dar după război a ordonat să fie înființat Comitetul Antifascist Sovieto-Evreiesc. Sub pretextul luptei împotriva sionismului internațional, a început o persecuție antisemită la nivel național. Renumitul proces contra medicilor ar fi trebuit să constituie un pretext pentru varianta sovietică a „soluției finale“: se luaseră deja măsuri pentru deportarea evreilor în Siberia, după același model de mai înainte prin care fuseseră deportate alte popoare (însă, odată cu moartea lui Stalin, nu s-a mai ajuns la asta).

Angajații Gestapo-ului¹ și ai NKVD-ului² erau călăi. În timp ce Gestapo-ul tortura un individ pentru a scoate de la el adevărul, că era comunist sau evreu, NKVD-ul maltrata cu scopul de a stoarce o minciună de la deținut: o mărturisire falsă, cum că ar fi fost spion britanic sau japonez sau agent al sionismului internațional.

De la tribune și în ziare era invocată egalitatea tuturor popoarelor din Uniunea Sovietică, era promovată înfrățirea tuturor națiunilor, însă în țară domnea un antisemitism tacit din partea statului, chiar și la multe decenii după moartea lui Stalin. Nu s-a promulgat nicio lege prin care să li se interzică evreilor să frecventeze anumite facultăți și universități, dar era o lege nescrisă pe care toți trebuiau să o urmeze. În țara mea nu e nevoie de legile rasiale de la Nürnberg la nivel oficial. Relația dintre cuvânt și realitate funcționează diferit aici.

De aceea, în rândul cercurilor politice înalte din Occident există o gravă neînțelegere în ceea ce privește Rusia. Mass-media și politicienii încearcă să judece regimul politic de la Moscova după declarațiile pe care le face și vor să tragă concluzii politice importante din comunicatele „rezidenților de la Kremlin“. Însă aceste comunicate înseamnă: Noi mințim, iar voi știți asta; și totuși, va trebui să înghițiți minciunile noastre. Guvernării ruși sunt catalogați după vorbele lor – dar ar trebui să fie judecați după faptele lor.

Va găsi Europa ceva care să contracareze acest tsunami de minciuni sau va accepta contractul social al lui Putin?

---

1. *Geheime Staatspolizei* (germ.) = poliția secretă în timpul celui de Al Treilea Reich. (N. trad.)

2. *Narodnii Komissariat Vnutrennih Del* (rus.) = Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne. (N. trad.)